

A Rigó utca meg a Papszer sarkán egy csüggedt és öreg, pici trafikusboltban ült – míg leány volt; – sok párnávéget horgolt, egészen belegémberedett, és nem várt semmire. Azt gondolta – ha néha mégis gondolt valami tompát, ködöset a csipkeminták kusza póklábai és fehér, egyenletes pamukláncai szövvényében – gondolta: ahogy így mostan él, ilyen drágálatosan már csak mindig is ellesz életében – mert mi is történhetne vele egyébként? Legfeljebb elmegy szolgálni – nem, házikisasszonynak vagy olyas; – vagy talán Amerikába, mint az özvegy tanítóné meg egy fiatal leány is, aki ide a szomszédba járt varrni; – vagy hátha meg is maradhat így a trafikban, bár a nagynénje mogorván hallgatott a halála utáni körülmények felől. Az orra nyergén ráksebet viselt évek óta már – Irma kezelte, mosta esténként, és egyre nagyobbodó, szörnyű, szürke flastromot ragasztott reá. Nagyon fájlhatott szegénynek – mindig, mindig fáj egy ilyen gonosz, retentő baj, és biztos, holtbiztos, hogy el nem múlik soha, mindig csak nagyobb lesz, végül is el fogja borítani az arcot, a szemeket, szétroncsolja az ajkakát, amik fásultan és fakón szorulnak egymásra ma még. A leány félve, tisztelve és utálkozva nézett rá néha a párnávégek mellől, amint szikáran és kegyetlen-keserű némaságban jött-ment a pult előtt, bódítón éles szagú fadobozokat nyitott fel, sárga ujjaival rakosgatta a kurtaszivarok csomóit, vagy zörgette a pénzt a kasszában. Hivatalnokok reggel és délben benéztek, újságot, cigarettadohányt vettek; ezeknek a feleségük vagy a lányaik csinálják otthon, mert úgy olcsóbb. Irma szolgálta ki őket, a fáradt, szőke leány horgolásban kifehéredett, finom és tiszta körmű kezeivel – ezért volt ő itt –, mert a néni kezéből tán nem is szívesen vennék el már, hiába. Estefelé inkább munkásfélék tértek be a fűrészgégyárból jövet, vagy kubikos parasztok, pipával a foguk közt. Ezeknek már az öregasszony is eléjük vetette a Drámát meg az olcsó paklidohányt. Így volt. Nyáron fülledt hőség rekedt meg a szűk boltban, és a leány szemére ólmos fáradtság nehezült, elbóbiskolt; a nénije szótlanul hagyta. De este a nyitott ajtón szénás, mezei illatok is jöttek, vagy meleg, kerti gyümölcsszagok messziről; ilyenkor néha fel is állt Irma, és a küszöbre lépett, megtámasztotta nyúlánk, de rugalmasság nélküli, tönkreült alakjával az ajtófélfát, messzire elnézett a gypes piactéren át, a boltokon, a patikán, a házak fedelén is túl; olyan mindegy, hogy merrefelé bámul az ember.

Már túl volt a húsz éven. Járt ide egyszer egy diák, nyolcadikos – aki néha bolondságokat sugdosott –, a színtelen arcáról azt mondta, hogy érdekes, sokat kifejező; a kölcsönkönyvtárból regényeket hurcolt neki, és a tenyerébe fogva szépen, gyöngéden simogatta a nagy, nehéz, fakószőke hajfonatát, amikor a leány fejét fájttatva nem bírta már, és lebontotta a kontyát előtte. Hanem akkor a néni szigorúan bánt vele, és a fiúnak is odaszólt hamarosan: „Jobb lesz tanulni, hagy meg ne bukják az egzámenen; mert majd följelenti a tanárjának. Egyéb cifra komédia se hibázik még!...” Irma elszégyellte magát a pirongatásra nagyon, és világért se lépett volna a küszöbre alkonyatkor akkortájt, míg csak meg nem voltak a diákok vizsgái. „Olyan bolond egy fiú, nincs is annak tiszta esze. Azt gondolta, mindjár’ odaleszek tőle!” – mondogatta magának röstelkedve... „Ha látni akarna, ha nagyon kellenék neki, úgyis bejönne, nem ijedne meg a nénitől. De hát mind csak ilyen!” – ezt gondolta legmélyen, önmaga előtt is rejtetten... Megint nyár jött, megint tél. De a kölcsönkönyvtárba ezentúl elküldte néha a kis szolgát, és a regényekért nem szolt a néni semmit; hagyta, mintha nem látná, hogy olvasta néha vasárnap délután vagy téli estéken, amikor ételszaggal keveredett a vaskályha pörkölt melege a dohos kis odúban, és zizegett a csendben a petróleumlámpa égő kanóca. Néha úgy rémlett, fel kellene olvasnia neki; a fájós orrára már nem vehet pápaszemet, és mogorván, szenvedésbe és némaságba süllyedten ül a kassza mellett. „Majd szól, ha akarja! Kitaláljam a gondolatát? Még hogy összeszidjon ezért is?” tünődött a leány a belefáradtság önző közönyével, és magának olvasott. Már nagyon sok-sok regényt; el se tudta volna számlálni valamennyit, és összecsérélgette emlékezetében őket. A címlapja hiányzott is némelyiknek, vagy az eleje, de azért meg lehetett érteni a továbbiakból. Mindegyikben férfiak és nők beszéltek egymással; eleinte furcsa volt neki, hogy olyan nagy dolgot csinálnak abból; de későbben belejött, folytan olvasott, kábultan és gémberedve a könyvek fölött, mint a horgoláson azelőtt. Mit is csináljon már annyi párnávéggel! És a néni, szegény, a jobb szemére nemigen látott már, kékes daganat terjedt lejjebb a homlokáról.

Akkor megint nyár jött egyszer, és Irma sokszor gondolt a régi diákjára. Az ő boldogtalan szerelmükre, amit megölt, széttépett a sors; elválasztotta őket, akiket tán egymásnak rendelt a szívek szent és örök törvénye. Úgy

érezte néha, hogy közülük van egymáshoz, és egész életükön megőrzik szívükben a múltat, noha nem tudott semmit a fiúról: él-e és mi lett belőle azóta...

És épp akkor nyáron történt, hogy szerencséje akadt. Valami jóakarója kommandálta bizonyos Kirilla úrnak, az adóellenőrnek, aki özvegyen maradt volt egy éve már a három gyerekével. Párszor eljött a trafikba, hamarosan rászánta magát: „Milyen tisztességes, derék, türelmes leány, és még nem is csúnya!” – gondolta. A nénival beszélt, aki rövidesen, keserű készséggel egyezett bele. „Csak menjen! Ő nincs ráutalva! Ad neki stafírungot, ne mondja, hogy ingyen volt nála!” Mindjárt írt is egy másik, fiatalabb szegény rokonhúgnak helyette. „Most majd az öröklő a trafikot és a kis pénzt – gondolta Irma –, pedig már nem húzza egy évnél tovább a néni! De mindegy! Őt úgysem szerette soha! És már nagyon belecsömmörlött ő is az életbe. Mégis jobb lesz úgy, mindenki azt mondja!”...

Így volt. Ezentúl a három mostohagyereket mosdatta, fésülte; azután lett neki magának is egy, kettő, három. Összesen hat. Kicsit megtelt az alakja; nem volt rossz sorsa éppen, az adóellenőr szelíd és józan ember volt, megbecsülte; cselédet is tartott neki, egy-egy rendes, templombajáró szövetruhája, kalapja is volt mindig. És az ura nem zaklatta érte, ha a háztartása nem volt túlságosan rendes, mint a felhúzott óra; ki győzte volna hat gyerekkel? De jól bánt velük; a mostohákat sem üldözte, és Kirilla úr érezte, hogy lekötelezettje ezért. Regényt is a kölcsönkönyvtárból, annyit hozathatott ki, amennyit akart.

Csakhogy már majdnem mindet kiolvasta; egynémelyiket kétszer is.

És az évek csak jöttek sorjában.

Ült, üldögélt az ablak mögött; amelyik a Toronyalja utcára nézett; nagy, fakószőke haja lehullott két fonatban szinte földig, álmatag szeme messze tévedt, túl a tornyon, a piacon, a boltokon és a házak fedelén; ki tudja, merre? De mintha most már várt volna valamit néha. Mert sok esztendő múlt el felette és sok-sok szép, forró, izgalmas, kalandos vagy szózatoss regény, amiket nem ő élt át... De már tudta a szavak hátmögötti értelmét, és újra olvasva, egészen másat, igazabbat jelentett neki egy-egy zsíros fedelű, címlapja vesztett kölcsönregény. Tarka, tarka élet! Hisz ez mind megtörtént, megtörténhetett, emberekkel és asszonyokkal, mint ő...

S az ő élete most már csak így lesz mindig! Gyereket öltöztetni, fésülni, a szolgálóval vesződni, főzni, takarítani lassan, unottan, ablakban ülni ölbe eresztett kezekkel, templomba ballagni vasárnap délelőtt, és látni a nálánál szebben öltözött, rangosabb asszonyokat, akik parfümök, mosolygók, érdekesek, zártkörű és gőgös társaságukban bizonyosan élnek is át heves, izgalmas, érdekes szívregényeket; és tudnak az egymásról is; és az életük eseményekkel kitöltött. De ki törődik a városban Kirillánéval, a szegény, hatgyermekes adóellenőr asszonyával, aki trafikban árult azelőtt... Az írnok feleségével barátkozzék vagy a végrehajtónéval, akik soha egyetlenegy könyvet el nem olvastak, és cseléden meg főzésen kívül egyébről nem tudnak beszélni?... Nem, az ő élete vigasztalanul szegény, üres és kárbavesztett; meg fog már öregedni, és nem lesz soha egy napja, amire visszaemlékezhetne majd. Egy élet, amelyben semmi sem történt. Mert a diákkal való régi, lánykori dolog – most már tisztán látta – egészen gyerekes és időtlen semmiség volt...

Az ablaknál ült és várt. Untában néha megnézegette sorban az arramenőket.

Egyszer arra pillantott fel, hogy valami cselédes női hang mondja lenn az utcán, csak úgy közbevetőleg: „Ni, ott megy az új táncmester, aki most gyött ide, hogy az úrikisasszonykákat tanítsa a nyáron!” Utánahajolt; már elhaladt, de még látta csíkos nadrágját, világos kabátját és a nagy, kerek, puha vajkalapot. Megint visszaült, és nézte tovább az akácfák porverte leveleit, a háztetőket s az eget. De harmadnap este megint az ablaka előtt ment el a csíkos nadrág és világos, furcsa, nagy kalap. Az illető tanár felnézett rá; az arca sovány volt, barna és barázdált, de a szeme dióbarna, mély tekintetű és komoly. Kirilláné csak percek múlva vette észre, hogy belepirult a tekintetébe. Egypárszor így volt. Egy nap valamiért elhívták az ablaktól, elmulasztotta, és rosszkedvű lett azon az

estén. Másnap korán odaült, álmodozni akart reménytelenül, a messzeségek, az elérhetetlenek, a regényhősök felé; és ijedezve érezte, hogy a táncmestert várja.

Ha ő volna az, Úristen, ha ő volna! – gondolta egy nap hirtelen elszorult szívvel, meglepetten, szégyenkezve és ujjongva. – Ki tudja, milyen a múltja, ki ő, micsoda sors van mögötte. Nem lehet közönséges ember, az meglátszik!

Ő az, ő az! – dohogta, zakatolta, harsogta belül minden érzése, minden gondolata a harmadik héten már. Akkor a szemükkel már mindent, mindent megbeszéltek egymással.

Nem sok idő múlva már találkoztak titkon a Városerdő aljában, napos és csendes délelőttökön, mikor minden tisztességes asszony otthon van, főz, takarít az urára meg a gyermekeire, és minden városbeli, tisztességes férfi hivatalban dolgozik a családjáért. De ott kinn a napfény csudálatos, ólomszínű sávokat festett, és villanó csíkokat vetett végig az úton, a zöldbe-szűrte erdei félhomályba, friss fűszőnyegen jártak, hallották a madarakat, és egy-egy fa mellett bolondul, ámultan és sietve megölelték egymást.

– Drága szép kincsem, asszonyom! Olyan gyönyörű a szerelem, de... nem lehet megérteni. Mi van mivelünk? Ilyen gyorsan, így egymásra leltünk, én magam sem tudom már... ez csoda, ez csoda!

– Nem! – mondta Irma, a szőke asszony halkán és nagyon biztosan.

– Ez természetes! Mindig téged vártalak. És te, ugye, érezted titkon, hogy felém jössz a messzeségből?...

Igen, igen! Az erdei út hűvös volt, tiszta és titokzatos homályú; szívárványlottak a napfény álmatag sávjai a fű közt, és a fákon madár dalolt. Ilyet nem lehet mindennap látni, sem a trafikosboltban, sem a konyhában nem mutogatnak ilyen kápráztató csudákat.

– Nem, nem, így nem! Az nem lehet! – Tördelte reszketve és zokogva. – Nem bírnám el így, lopva, titokban, és azontúl megint nem tudni rólad. És holnap újra kezdeni a régit, és egyedül maradni a szerelemmel, a titkommal, a bűnömmel. És ne légy mellettem te, hogy vigasztalj és bátoríts...

– De hát mit, édes?... Mindenre kész vagyok.

– Elmenni innét. Nem tudom, hova, nem tudom, hogyan, de el; ki mindemből, egészen új élet felé. Ha romlásba, ha a halálba. Te tudod, te vezess, a messzeségek felé...

Így beszélt lihegő ölelésben a nagy, szőke asszony, és titokban, a lelke mélyén a beteljesülés boldogsága ujjongott, lelkendezett. Ő, ez volt minden, amit valaha is álmodhatott. Hogy egyszer *így beszélhessen*, ilyen lendülő szózatokat, ilyen regényien szép, döntő, élményes, tragédiás mondatokat fuldokolhasson el! Hogy az élet egy valóságos helyzete így igazalja és felszabadítsa a lelkében feszülő e pompás színháziságokat! Mintha könyvből olvasná most, olyan kegyetlenül szép és érdekes a sorsa. Hát csakugyan *van* ilyesmi, lehetséges, történhetik; nemcsak a regényírók találják ki.

Menni, elmenni... sződni együtt! Ehhez ragaszkodott. Mit lehetett tenni most már!... Egy reggel hát bérkocsi várta a Városerdő alatt. Mindent elintézett előre; szép, hosszú levelet írt fél éjszakán, könnyekbe fúltan az urának, és összecsókolta titokban búcsúzva mind a hat gyereket; a mostohákat csakúgy, mint az édeseket.

– Ne mondd meg, hogy hova viszel! Nem akarom tudni! A tied vagyok, és a világ előttünk van!

Estére egy faluba értek, amelyiknek a nevét – mi tagadás! – sokszor hallotta már az asszony; bár maga nem járt még erre soha. De a fiákert vissza kellett küldeni már most.

Nem akart széjjelnézni, nem akart gondolkodni és kizökkenni. Még mindig eltöltötte az életén, önmagán való izgalmas csudálkozás. „Hát ez is lehetséges?...” A férfira is alig mert nézni; és a nagy parasztfalu kocsmájában lesütött szemmel várta, míg az különszobáért veszekszik az ámuló és gyanakvó vendéglőssel.

Ez a szoba dohos volt, pállott levegőjű és nedves. Volt benne egy politúros asztal horgolt terítővel, egy viaszosvászon dívány, az ágy, egy rezes komót sok olcsó üvegнемűvel és három szék. Az egyikben egy mázas cserépmosdótál, félgy vízzel. A falakon cifra, aranyos és fancsali szentképek, továbbá a kocsmáros és becses családja fotográfiái. A párnák fülledtek és utálatosak voltak, és Irma most vette észre, hogy a legszükségesebb holmikat mégiscsak magával kellett volna hoznia. Hacsak egy kis kézitáskában csomagolt volna!...

Hajnalba kukorékolt a kakas, hápogtak a ludak, nyikorgott a kút gémeje, vihogtak a leányzók a kocsmá udvarán... Hát később mégiscsak fel kellett kelniök, megmosakodni a fél lavór vízben, felöltözni, kimenni. „Valami csak lesz – én nem sokat veszíthetek egészben!” – gondolta cipőgombolás közben a férfi. Az asszony arra gondolt, hogy mire gondol vajon a másik e percben; de nem merte megkérdezni. Kimentek, megreggeliztek. „Sétáljunk!” mondta a táncmester, és finoman karját nyújtotta a kedvesének; így ödöngtek egy ideig a kocsmá előtti szikes térségen, majd a szekérszín és a göré között lementek a csűrökig, s a libalegelőt kerülgették. Az asszony a szerelemről próbált beszélni; és csakugyan ez volt még a legokosabb. Erről legalább lehetett mondani egyet-mást; hogy milyen titokszérű, hatalmas és végtelen.

Végigmentek a falu utcáján, de a parasztok nagyon bámulták őket; visszajövet meg két gyermek elküldte: „Hé, komédiások gyöttek!”... Erre sietve visszamentek a kocsmába. Szerencsére délfelé volt már, és megrendelheték az ebédet. Az illetanár titokban beléleskedett a bugyellárisába: „Még nincs baj!” – konstátálta némileg megnyugodva. Krumplilevest kaptak, sült tyúkot (ez jó volt!) és derelyetészát. A férfi már a húsnál elhatározta, hogy beszélni fog az asszonnyal.

De szerencséje volt. Mielőtt hozzáfogott volna, pont három órakor megállt a kocsmá előtt az a fiáker, ami őket hozta tegnap. Kirilla úr ült benne...

– Szépen vagy te, Irma, szépen vagy! – mondogatta az adóellenőr csendesen, tanácstalanul és szorongva, és a bajuszát rágta. Az asszony kanokul és félszegen nézte merőn a szennyes fehér terítéket. Csakugyan szinte csúnya volt ebben a percben fakó, dúlt arcával és zöldessárga szemei határozatlan, de ellenszegülő hunyorításával. „Tegnap sokkal jobb színben volt!” – vigasztalta magát a táncmester.

– Hogy jutott eszedbe, Irma, ilyet cselekedni? Csak legalább tudnál mondani valamit rám, csak tudnál! Rossz voltam hozzád, bántottalak, agyondolgoztad mellettem magadat?

– Biztosíthatom, tisztelt uram, hogy önagysága...

– Maga csak hallgasson! Magához nincsen szavam; nem ismerem az urat!... Hát kellett ez neked, Irma? Hát mit akartál, mit gondoltál, csak azt mondd meg? Hát van teneked teljes eszed?... Az asszony szájaszeglete megvonaglott, lesütött szőke szempillái gyanús gyorsasággal rezegtek. A táncmester felállt, és kifogástalan bókot csinált az asszony felé, mély piével, térdkalácsbehajtással, két könyökét szögben kifelé fordítva.

– Úgy látom, bizalmas megbeszélni valóik vannak. Nem zavarom addig, intézzék el maguk között. Uram!... Asszonyom!...

Kirilláné az arcára takarta mind a két tenyerét, és hirtelen zokogni kezdett. Kirilla úr nézte egy darabig, vissza se köszönt az illetanárnak; nézte tanácstalanul, kínlódvá, elkeseredetten... Ilyen dolgot, ilyen dolgot! Ilyet cselekedni övele. „Csak hadd sírjon – gondolta csaknem kegyetlenül –, csak hadd bőgje ki a lelkét is! Van mit siratni neki!”

De jó idő múlva, mikor már csak szípozott a nő, megtörülte szemét és orrát a zsebkendővel, és mindenre elszántan, meredten és megerősödve ült megint előtte; azt mondta neki fáradt enyhüléssel:

– Tudod mit, Irma! Egyebet kéne, hogy mondjak erre neked, bizony egyebet érdemelnél. Rád se kéne nézni nekem, Irma, mikor illet tétél. De mit csináljak? Szegény ember vagyok én, nem gavallérkodhatok; és otthon sír a hat gyerek. A legkisebb még nem is eszik mindent, a Gáborka sérvét nem tudja kötözni a cseléd. Hej, hej, Irma! Megboszorkányoztak téged, nincs az másképpen! Hát itt ez a kocsi... mit tegyünk, Irma! Sír az anyja után a hat gyerek!...

Betültek, hazamentek. Estére beköszönt a sáros Gáborkát, és tejbegríz papit főzött Nusikának. A könnyei csendesen, enyhületesen hullongtak bele a grízbe...

Mikor hetek múlva először lépett az utcára, észrevette, hogy az ablakok sorjában kinyílnak utána, és mögötte suttogás kél. „Ez az, ez az!” – mondogatták egymásnak olyanok is, akiknek sejtelmük sem volt róla azelőtt, hogy melyik az a Kirilláné, az adóellenőr felesége. Akik ismerték, kikerülték az utcán; de a szemközti oldalról érdeklődő, ámuló, részvételi vagy gúnyos kíváncsiság pislogott feléje; voltak, akik valamilyen ürüggyel megálltak a sarkon, bevárták, hogy jól megnézhessek. Az épületben üresen maradt az ő padsora, de az imakönyv fölött az asszonyok némán integettek egymásnak. Az érdeklődés középpontjába került, nevezetesen lett, számba vették; mint eddig még soha. Egész házban tartotta hosszabb ideig a várost.

Gőgösen és túrva, némán, de tragikái öntudattal viselte sorsát. Otthon sokkal buzgóbban fésülte és mosdatta a kicsinyeket, mint eddig; de az utcán úgy ment végig, összeszorított ajakkal és büszke fejtartással, mint a vesztőhely felé haladó királyné az ámuló vagy gúnyolódó csöcselék között. Igen! Őt visszahívta a kötelesség szava a szerelem gyönyörűsége, ragyogó útjáról. Igen, ő elszakadt az imádó férfi szívéből, mert az utolsó percben erősebb volt az anyai érzés, mint az életboldogság hívó szava... Igen, az az ember imádta őt; de igazi gavallér volt, nemes szív, mely le tudott mondani, ha megszakadt is belé; igen, az tulajdonképpen egy tartalékos tiszt volt, nemcsak olyan táncmester, egy vívótanár, egy igazi úr...

Évek múlva valami új ember került a városba... talán a törvényszékhez. Kirilláné tisztán hallotta elmenőben egyszer a cukrászda előtt, hogy az egyik itteni albíró ezt súgta neki felőle:

– Ezt nézd meg jól! Vigyázz, most erre fordul! Érdekes arcú, ugye? Te, ez egy nagy múltú asszony!...

1912

CSÁTH GÉZA, A VARÁZSLÓ KERTJE

A pályaudvar kapuján két magas termetű, nyúlánk fiatalember lépett ki az állomás előtti térre. A következő pillanatban megismertem őket.

- A Vass fiúk!

Együtt mentünk be a városba. Az enyhe júniusi délutánban valami nagyon kedves érzés volt az. A gimnáziumban elválhatatlanok voltunk. Érettségi óta - négy esztendeje - nem láttam őket. Külföldön tanultak. Nagyon megöregültek a találkozásnak.

Az arcuk még nem férfiasodott meg végképp. Finom orrukon, a mozgékony, okos szemükön a későn érő, intelligens emberfajták karaktere. Modorukban ugyanaz a világfias szívesség és kedvesség, amely annyira szokatlan volt a gimnáziumban, s mégis mindenkinek tetszett.

Gyalogolva haladtunk végig a főutcán és a főtéren. Siettek. Két óra múlva tovább kellett utazniuk.

- Tulajdonképpen csak a varázsló kertjét jöttünk megnézni - szolt az idősebb Vass fiú.

- A varázsló kertjét? Hol van az? - kérdeztem.

- Igaz, te ezt nem tudod. Persze, akkor nem mondtuk el senkinek a dolgot. Majd meglátod, eljössz velünk, ugye? Nincs messze...

A főtér felől a templomnak tartottunk. Végighaladtunk a parkon. Az öreg gimnáziumi hittanárunk ott ült a rendes padján, egy könyv olvasásába merülve. Köszöntünk neki. Barátságosan integetett. Azután megkerültük a templomot. A fiúk egy vak utcába vezettek, amelyről eddig semmit sem tudtam. Az utca szűk volt, és körülbelül kétszáz lépés hosszú. Sajátságos! - ilyen házakat, mint itt, sohase láttam a városban. Alacsonyak és kezdetlegeseek voltak, de vagy az ablakok hajlásában, vagy a kapuk faragásában és formájában volt valami ósdi. Az utcán padokon és székeken öreg emberek és bánatos arcú, sápadt asszonyok ültek, apró lányok söpörték és öntözték a földet. Kocsikeréknek nyoma se látszott.

Az utolsó ház előtt állapodtunk meg. Azaz - tulajdonképpen ház nem is látszott, csak kerítés. Festetlen, magas fakerítés: olyan sűrű, hogy a kezét rajta bedugni nem lehetett, és egészen közel kellett hajolni, hogy az ember megláthassa, mi van mögötte.

Kábító virágillat csapott meg. A kerítés megett kert volt; nem nagyobb, mint egy kis szoba. A talaja körülbelül a derekunk magasságáig fel volt töltve. És tele az egész kert virággal.

Sajátos növényvilág tenyészett itt. Hosszú szárú, kürt alakú virágok, amelyek szirmai mintha fekete bársonyból volnának. A sarokban liliombokor, óriási kelyhű fehér liliomokkal megrakodva. Mindenütt elszórva alacsony, vékony szárú fehér virágok, amelyeknek egy szirma, csak egy szirma, gyenge piros színű volt. Úgy tetszett, hogy ezek bocsátják azt az ismeretlen, édes illatot, amelyet szagolva az ember azt hiszi, elakad a lélegzete. A kert közepén egy csomó bíborpiros, kövér virág terpeszkedett. Húsos, selymes fényű szirmaik hosszan lógtak le egészen a magasra nőtt haragoszöld színű fűbe. Mint egy kaleidoszkóp, úgy hatott ez a kis csodakert. Közvetlen előttem a nőszírom lila virágai nyíltak. Százféle virágillat tevődött össze a bódító szagában, s a szivárvány minden színét megtalálhatta a virágok színében.

A kert végében, a kerítéssel szemben egy kis ház gubbaszkodott. Zöld zsalus két ablaka mindjárt a földszint magasságára nyílt. Ajtót nem lehetett látni. A háztető az ablakok felett mindjárt összehajlott. Nagy padlásnak kellett ott lenni. Közvetlenül az ablakok előtt kék szegfűket fedeztem fel. Vagy négy percig némán bámultuk ezt a tíz négyszögméternyi kis csodabirodalmat.

- Látod, ez a varázsló kertje - mondotta a fiatalabb Vass.

- És ott a házban lakik a varázsló - folytatta a másik.

- És ott laknak a rablók is.

- Kicsodák? - kérdeztem.

- A rablók, a varázsló tanítványai és rabszolgái.

- Ők kimennek rabolni a városba. Ilyenkor mennek ki, föld alatti utakon. A templompadláson bukkannak föl, és a toronykötélen ereszkednek le. Barna köpenyűk alatt egy kis olajlámpát rejtegetnek, és övükre akasztva álarcot, töröket, pisztolyokat visznek.

- Csendesen lopóznak be a házakba, vagy az ablakokon másznak be. Kis csákányaikkal pár pillanat alatt felkapaszkodnak az emeletes házak szobáinak nyitva hagyott, sötét ablakain.

- És azután gyorsan a szekrényekbe bújnak.

- Senki, aki a házban lakik, észre nem veszi őket, és akkor már elhelyezkednek a ruhák és skatulyák között. Meggyújtják kis lámpáikat, és nesztelenül várnak.

- Várnak, míg mindenki le nem fekszik, és akkor kibújnak, végigjárják a szobákat, feltörik a zárat, levágják a gyerekek fejét, és töröket otthagyják az apák szívében.

- És elviszik a kincseiket a varázslónak.

Mintha valami elfeledett, régi verset mondott volna fel a két fiú, úgy mondták el a varázsló barlangjának titkait. Ezalatt folyton néztük a kertet.

- Elképzeled most, mi van ott benn? - kérdezte a fiatalabb Vass.

A bátyja felelt helyettem:

- Itt, a zsalus ablak megett van a rablók hálószobája. Alacsony, vakolt odú. A falon egy lámpás pislog, és jobbra-balra hat-hat szalmazsák a földön. Az egyik oldalon hat rabló alszik, összekuporodva; az arcukat se látni.

- A másik oldalon üres a hat ágy.

- A rablók már a föld alatti utakon elindultak véres munkájukra.

- Amikor fölébrednek, négykézláb másznak ki a szobából, mert az alacsony helyen föllátni lehetetlen.

- A varázsló akkor enni ad nekik. Gonosz, fekete szemével mintha azt mondaná: egyetek, és hozzatok nekem sok kincset, aranyat, ezüstöt.

- A rablók friss békákat és gyíkokat esznek, továbbá több éves cserebogarakat kapnak csemegéül, amelyek, mint befőttek, üvegekben állanak a varázsló kamrájában.

- Azután menniök kell. A varázsló pedig meggyújtja a lámpását, mely egy koponyában van elhelyezve, és virraszt a szobájában. Olvas, örködik. Nehogy baj érje a rablókat.

- Nehogy felébredjenek a kutyák vagy a gyerekek.

- És mikor keleten szürkülni kezd már az ég, akkor idejön: lefekszik a kertbe.

- És akkor minden virág leánná változik. Ő pedig hempereg a virágok között...

- Míg csak haza nem jönnek a rablók, és akkor átveszi a zsákmányt, elrakja a föld alatti raktáraiba, és aludni térnek mindannyian. És egész estig csendes, kihalt a ház.

- A szomszédok közül senki se tudja, hogy ki lakik itt...

Néhány percig szótlantul néztük a varázsló kertjét; akkor az egyik Vass fiú hirtelen megnézte az óráját.

- Huszonöt perc múlva indul a vonatunk - mondotta, és könnyen sóhajtott.

- Mennünk kell - mondta a másik.

A keleti égen már látszottak a csillagok. Az utcában csend volt, mint a temetőben; sehol egy élő lélek kívülnk.

Visszaindultunk. Szótlatlanul haladtunk a templomig. A két Vass fiú elmélázva nézett maga elé. Megkerültük a parkot. A kútnál három szolgálólány húzta a vizet. Jókedvűen nevettek, csinosak voltak. A két fiú rájuk nevetett.

A varázsló virágainak nyomasztó illata lassanként elszállt a mellükről. Egy bérkocsi haladt arra. Fütttyentetek. Mosolyogva búcsúztak, és könnyedén szöktek fel a kocsira. A kocsis a lovak közé csapott. És elrobogtak a

villámfényes főutca felé.

CSÁTH GÉZA, FEKETE CSÖND

Leírom ide, doktor úr, hogy miről van szó. Az öcsémről, a szőke, piros képű kisfiúról, akinek sötét szemei mindig a messzeségbe néztek. És még egy dologról. A fekete csöndről.

Egyszerre nőtt meg.

Tegnap este még egészen kicsiny, kedves, pötyögő gyermekecske volt. És reggelre nagy kamasz lett. Iszonyú izomzattal, vastag sörtehajjal és gonosz, égő, félelmes szemekkel. Ó, hogy fáj a szívem ezen a reggelen. Tudtam, éreztem... hogy jó a fekete csönd. Óriási denevérszámyakon.

Tele lett a rózsabokros, tiszta kis udvarunk utálatos, bűzös dudvákkal. A ház tetejéről lehullott a cserép, s a falakról lepatogott a vakolat.

S jöttek borzasztó éjjelek. Kishúgaim álmukból hangosan fölsírtak. Apám meg édesanyám meggyújtották a gyertyát, és álomtalan, üres arccal néztek egymásra. Senki se tudta, mi történik, és mi fog történni. Csak én. Csak én. Én éreztem, hogy jó a fekete csönd.

Richard, az állati, undok kamasz, pénteken kitépte az udvaron a fiatal fákat, és lassú tűzön megpirította a fehér cicát, az Anikóét. A kis állat irtózatosan vonaglott, amíg gyenge, rózsaszínű bőre bamára pörkölődött.

Hogy sírtunk mindannyian. Richard pedig röhögve otthagytott bennünket.

Éjjel betört a zsidó boltjába, és kiszedte a pénzt a fiókból. Elszaladt vele, és elszórta az utcán. Reggel az ágyában aludt, amikor láttuk, hogy át van löve a tenyere. A csendőr lötte át. Édesanyánk letérdelt az ágy mellé, és gyengéden lemosta a vért. Richard nyugodtan aludt.

Ó, milyen utálatos volt.

Körülállottuk és sirattuk Richardot, a szőke, piros képű fiúcskát. És szorongva vártuk mindannyian a fekete csöndet.

Az édesapám egyszer kétségbeesve rákiáltott:

- Richard! Te gaz, gonosz állat, menj közülünk, ne lássunk többé!

Richard nem szólt semmit, de megette a húst mind, ami a tálban volt. A húgaim sóvárogva nézték, amint felfalta az ételt egymaga. Az apám az édesanyámra tekintett. Könnyes volt a szemük. Láttam, hogy apám halálsápadt, reszket. Félt Richardtól.

Fölugrottam és arcul ütöttem Richardot. Ő a falhoz vágott engem, és kirohant a szobából.

Lázasan feküdtem az ágyamban. Még vérzett is a fejemben a bőr, ahogy Richard megcsúfolt. Akkor jött meg. Éjjel.

Betörte az ablakot, s a szobában termett. A szemeim közé vigyorgott, és rikácsolva beszélt:

- Fölgyújtottam az ispán házát, mert a lánya benn alszik a szobában, hófehér ágyban. A melle lassan emelkedik fel-le. Azután belekap az ágyába a tűz. Az én tüзем. Tüzes ágyban ébred föl. És a fehér lábát sötétbarnára csókolja a piros tűz. És kopasz lesz a feje is, mert a haja elég. Kopasz! Hallod, kopasz! Az ispán gyönyörű szőke lánya kopasz lesz.

Elvittük Richardot az orvoshoz. Azt mondta, hogy Richard bolond.

Miért lenne bolond? Miért éppen bolond?

Nem, ó, nem. Mindez a fekete csönd miatt volt. Jól tudom én azt.

Elvittük a bolondokházába. Amikor észrevette, hogy az ápolók megfogják, nekik esett. Véresre verte valamennyit. Azok aztán megkötözték, és vaspálcákkal ütötték dühös káromkodások közben. Richard véres tajtékot köpött a szájából, és bömbölt. Ó, de hogyan, milyen iszonyatosan süvöltő hangon. Megtöltötte a hangja a levegőt, mérőföldekre.

Mikor apával hazautaztunk a tébolydából, észrevettem, hogy a vasúti kocsik sarkai is tele vannak azzal az iszonyatos hanggal. Ha odaértél az újjaddal valahová, menten kitört az elrejtőzött szörnyű bömbölés.

Richard még az éjjel hazaszökött. Széttörte az ablak vaspántjait. Leugrott az útra. A homloka bezúzódott. De azért hazajött. Szaladva.

...És nyomában a fekete csönd.

Hajnal volt, három óra. Ébren voltam, amikor Richard hazaért. Jól hallottam mindent. A kapun mászott be.

A fekete csönd pedig beborította a kis házunkat nedves, undok számyaival.

A virágok elhervadtak a kertben. Az alvókat nehéz, kínos álom lepte meg. Csikorogtak az ágyak, nyögő, fájdalmas sóhajtások hallatszottak.

Csak én voltam ébren, és füleltem.

Richard halkan átsietett az udvaron. Bejött a szobánkba, ahol azelőtt együtt aludtunk. Én nem mertem mozdulni.

De Richard nem is törődött velem. Zihálva ledőlt az ágyra és aludt.

Ezután úgy történt minden, ahogy a fekete csönd akarta. Ránehezedett a mellemre, és belebújt a vérem csöppjeibe. Irtózatos volt. Menekülni akartam tőle, de odaköltözött az ágyamhoz, és káromgva a fülembé sűgött iszonyú rémségeket.

Fölkeltem. Előkerestem a kötelet. Egy erős hurkot kötöttem rá, és odalopóztam Richard ágyához.

Úgy éreztem, mintha az agyvelőmet és a vállaimat mázsás kövek nyomnák. A térdeim roskadoztak.

Nagy, véres feje alatt átdugtam a kötelet, és belefűztem a végét a hurokba.

Egy kicsit vártam.

Richard mélyen hörgő lélegzettel aludt. Jól tudtam, hogy ha fölébred, megöl mindannyiunkat, hogy rá fog ütni öklével édesapánk szomorú arcára, hogy a hajuknál fogva végigvonszolja kis húgaimat az udvaron. Nem is haboztam hát egy pillanatig se. Teljes erővel nekifeküdtem a huroknak. Richard levegő után kapkodott, de nem ébredt föl; azután egy iszonyút nyögött, és kirúgta az ágy fenekét. Állati nagy teste vonaglott a kezeim között, de nem sokáig.

Egyszer csak hallottam, amint a fekete csönd elkezd kacagni. Őrületesen, hangtalanul. Elöntött a hideg rettegés.

Richard kihűlt teste összezsugorodott a kezeim közt.

Gyertyát gyújtottam.

Az ágyban egy kis gyöngye gyermek fektűt. Szederjes kék arccal.

Az én kis bolondom volt, a szőke, piros képű, petyegő Richard öcsém. És sötét szemei a végtelenbe néztek.

A fekete csönd pedig - tisztán hallottam - kacagott.

Azt szeretném, hogy ne halljam többé ezt a kacajt, mert akkor fáj nekem a hátamban és a fejemben, és nem akarom látni a kis Richard sötét szemeit, amelyek a végtelenbe merednek; mert ez összeszorítja a torkomat, és sohase tudok aludni. Egyáltalán, doktor úr, nem tudok rendesen aludni.